

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

**КУЛЬТУРА ЯК ФЕНОМЕН
ЛЮДСЬКОГО ДУХУ**

(БАГАТОГРАННІСТЬ І НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ)

Збірник тез доповідей
V Міжнародної наукової конференції курсантів і студентів

21-22 листопада 2019 року

Львів – 2019

ТЕМА МАЛОРОСІЙСТВА В ЕСЕЇСТИЦІ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА

Н. М. Момот

доцент кафедри міжнародних відносин та журналістики,

кандидат філологічних наук, доцент

Університет економіки та права «КРОК» (м. Київ)

Національний поет в еміграції Євген Маланюк в українському літературному житті та в його ключових віхах посів місце такої непересічної постаті, вагоме слово якої ширилося в інших світах – поза Україною, уникаючи колонізаторської політики. Його духовний образ завжди залишався ідентичним українському, і складне політичне буття тих часів його не змінило. Він не перейшов у статус жертви, а постійно виробляв власну модель існування – не втратити свободу і духовну пам'ять. Маланюк зводить свою поетичну творчість не тільки до питань політичних, він тонкий лірик, естет, символіст і водночас українець, який болісно переживає трагедію України, її приниження.

Творчість Є. Маланюка стала поступово відкриватися читачеві завдяки науковим розвідкам та дослідженням Г. Клочека, В. Панченка, Л. Куценка, Т. Салиги, П. Іванишина та ін. Класична поетична мова та її образні трансформації у більшості знайшли своє відображення у сучасних роботах літературознавців. Але актуальним та маловивченим залишається питання глибокого дослідження есеїстики письменника: літературознавчі, культурологічні та історіософські статті, розвідки, есе, нариси. Історичні обставини сучасної України актуалізують теми, яких торкався у своїх статтях Маланюк. З цим пов'язане перевидання окремо статті «Малоросійство» (2015 р.) з широкою передмовою Г. Клочека.

Роздуми письменника врешті вилилися у цілу низку есеїстичних творів. Наскрізним для всієї публіцистики Маланюка є бажання висловити якісь засадничі принципи того, що ж стало причиною колонізації України, її багатовікового рабського існування. Ці причини письменник знаходить у багатьох процесах: історичних, культурних, соціально-політичних. Тому завдання цієї розвідки полягає у тому, щоб на прикладі статті «Малоросійство» проаналізувати особливості публіцистики Маланюка та її роль для українського суспільства у період бездержавності.

«Малоросійство» – саме під такою назвою у 1959 році у Нью-Йорку була опублікована стаття Маланюка. Письменник усвідомив неможливість аналізу національного минулого і тим більше майбутнього відокремлено від світових процесів історії. Саме такий цивілізаційний підхід розпочинає статтю. Політика Давнього Риму – очільника світової імперії, віденської імперії

Габсбургів, на думку автора, «не носили характеру чогось упланованого» [4, 28]. Тобто це був природний розвиток подій навіть не держав або політичних систем, а світового суспільства, яке мало різні релігійні, територіальні та політичні характеристики. Маланюк трактує поняття «малоросійство» як суспільне явище, притаманне кожній багатонаціональній державі. Воно змальовує пересічний тип імперської людини: австрійця, хорвата, чеха, поляка тощо. Письменник подає малоросійство не як комплекс меншовартості українців, а як більш глибоку, історично витворену проблему. Тенденція до гляйшальтування в Австро-Угорщині визначається як зловісна назва. Вирівнювання, фактично стирання особовостей визнається в СРСР як процес творення типу малороса. Розмисли Маланюка у цій есеїстичній статті формують громадську думку з особистих позицій українця, який відмовився стати малоросом. Щоб бути переконливішим, він будує виклад власної позиції на засадах філософсько-політичного трактату. Відчутними є знання історії, політики, світових тенденцій. Маланюк-есеїст вдало оперує словом, текст насичений як суспільно-політичною лексикою (що абсолютно доречно), так і образними висловами художності (хоча текст у міру емоційно-образний). Ця образність есеїста не надмірна, навпаки вона вдало доповнює зміст. Власне ця емоційність, експресія робить текст невід’ємною частиною творчої спадщини Маланюка.

Російська імперія у статті означена по-різному: нині СРСР, просто Росія, Московська імперія, Петербурзька імперія тощо. Кожне з них несе в собі якусь сторінку історії. Є також спроби визначити і населення цієї імперії, розібратися з поняттями «нація – етнос»: імперський тип росіянина, старі національні організми, московська маса, єдиноне ділимий нарід – руський, російський чи советський. Отже, мішанина понять «нація – етнос» зводиться до питання: що ж таке малорос? Навіть сьогодні функціонує сталінське визначення нації, хоча доповнене: єдність людей, яка має спільну мову, територію, культуру; спільність економічних, соціально-політичних та духовних інтересів [6]. Сучасні політологи вказують на те, що тільки тоді, коли в етносу виникає потреба у самовизначенні, він стає нацією. Певним дороговказом у самовизначенні стає національна ідея [6]. Концепція національної ідеї І. Франка ґрунтується на поняттях етносу як «раси», а нації як «суцільного культурного організму» [5]. Загрозлива виродженість українців, генетична хвороба бездержавності увиразнюється та тривожно-застережливо поглиблюється. Це вада не фізична, а духовна, тобто антиукраїнська мораль, закладена на генетичному рівні, породжує цілі покоління звироднілого українського суспільства. Маланюк-есеїст, аналізуючи складний, фатальний для України процес змалоросійщення, у викладі думок досить лаконічний. Використовуючи яскраву публіцистичну мову («советські специ», «модерні здобутки а la Павлов», «мозковий центр нації» тощо), письменник творить фактично політичну доповідь. Аналітичні коментарі у тексті вибудовані на уривчастих історичних фрагментах, подекуди навіть

фразах, які торкаються якоїсь гострої проблеми. Можливо, деталізація цих моментів була б зайвою, не так дієво впливала на читача, оскільки б експресію художнього слова поглинуло інформаційне навантаження. Відповідно є можливість спонукати читача до осмислення проблеми, посилити його власні відчуття і таким чином зробити зримим, а то і довести до кульмінації емоційно-експресивний виклад. Письменник посилює словесний арсенал, щоб вплинути на свідомість читача.

Сучасний спалах малоросійства підштовхнув учергове звернутися до Маланюка та його публіцистики. Вона не втрачає своєї актуальності, тобто не є журналістською, написаною «на злобу дня», а дає глибоке розуміння найбільш серйозних і глобальних проблем української спільноти. Історичні колізії змушували Маланюка мислити прогресивно, з почуттям відповідальності за Україну. Обмірковуючи причини нещастя, він не обмежувався тільки антиукраїнською політикою Москви, а вбачав суть проблем в обкраданні національної ідеї своїми «запроданцями». Маланюк розважливо підходить до цього питання. Деякі резюмуючі вислови звучать емоційно, але разом з тим письменник не дає різких закликів чи гасел, не підштовхує до національної конфронтації. Він змушує людей думати, відійти від невизначеності, не маскувати в собі українське, не втрачати національні орієнтири. Ця стаття – теж не догма, навпаки, вона допомагає відійти суспільству від консерватизму і стати вільними у своєму мисленні, відмовитися від спотвореної історії, відкриваючи для себе таких особистостей, як Євген Маланюк.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ключек Г. Енергія художнього слова / Г. Ключек. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. – 448 с.
2. Ключек Г. «Малоросійство» Євгена Маланюка і сьогодення / Г. Ключек // Є. Маланюк. Малоросійство. – К. : Український пріоритет, 2015. – С. 3 – 27.
3. Маланюк Є. Книга спостережень / Є. Маланюк. – Торонто: Гомін України, 1966. – Т. 2. – 480 с.
4. Маланюк Є. Малоросійство / Є. Маланюк. – К. : Український пріоритет, 2015. – 48 с.
5. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодіж / І. Франко // Зібрання творів у 50 т. – Т. 45. – К. : Наукова думка, 1986. – С. 401 – 409.
6. Шляхтун П. Політологія / П. Шляхтун. – К. : Либідь, 2005. – 576 с.